

SUSRETI PEDAGOGA NACIONALNI NAUČNI SKUP

24. i 25. januar 2020.

PARTICIPACIJA U OBRAZOVANJU

PEDAGOŠKI (P)OGLEDI

ZBORNİK RADOVA

1838

1949

Izdavači

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18–20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Živka Krnjaja
Nataša Stojanović

Urednici

dr Lidija Radulović
dr Vladeta Milin
dr Bojan Ljujić

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Prof. dr Biljana Bodroški Spariosu
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Ivana Jeremić
Doc. dr Bojan Ljujić
Doc. dr Maja Maksimović
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Jovan Miljković
Doc. dr Lidija Miškeljin

Nevena Mitranić
Doc. dr Nataša Nikolić
Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Katarina Popović
Prof. dr Lidija Radulović
dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Milan Stančić
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević

Prelom

Aleksa Eremija
dr Milan Stančić

Dizajn korica

dr Mirjana Senić Ružić

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „Participacija u obrazovanju – pedagoški (p)ogledi”. Cilj naučnog skupa bio je da se razmotre najnovija naučna saznanja relevantna za participaciju različitih aktera vaspitnoobrazovnog sistema (dece, roditelja, vaspitača, nastavnika, stručnih saradnika, istraživača u oblasti obrazovanja) u odlučivanju o pitanjima u vezi sa nastavom, aktivnostima u vaspitnoobrazovnim institucijama i vaspitnoobrazovnom sistemu, da se razmene i sagledaju iskustva participacije u vaspitnoobrazovnoj praksi, kao i da se prepoznaju uloge i odgovornosti pedagoga u podsticanju participacije.

Programski odbor skupa

dr Šefika Alibabić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Snežana Medić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Dragana Pavlović Breneselović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Jelena Vranješević, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Kristinka Ovesni, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Violeta Orlović Lovren, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Vera Spasenović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Emina Hebib, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Saša Dubljanin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandra Ilić Rajković, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Ivana Jeremić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Bojan Ljujić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Lidija Miškeljin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Milan Stančić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Zorica Šaljić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Nataša Stojanović, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Biljana Radosavljević, potpredsednica Pedagoškog društva Srbije
dr Miroslav Pavlović, Pedagoško društvo Srbije
Maja Vračar, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Nevena Mitranić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dragana Purešević, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Mirjana Senić Ružić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Luka Nikolić, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Ivana Patnić, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Milica Sekulović, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Jelena Stojković, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Jelena Janjić, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Jelena Medar, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Jelena Sekulić, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Katarina Bošković, sekretar Pedagoškog društva Srbije

Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije

Slovenka Simić, Pedagoško društvo Srbije

Irena Mučibabić, Pedagoško društvo Srbije

Slavica Ilić, Pedagoško društvo Srbije

Klub studenata pedagogije, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Napomena. Naučni skup je realizovan u okviru projekta Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu „Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji” (br. 179060) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Razvojnog plana Pedagoškog društva Srbije.

PODSTICANJE PARTICIPATIVNOSTI U PROGRAMIMA ZA PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE POMOĆU INFORMACIONO KOMUNIKACIONIH TEHNOLOGIJA²⁸

Vera Ž. Radović²⁹

Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu

Emina Dž. Hebib³⁰

Kristinka Č. Ovesni³¹

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

U radu se raspravlja o mogućnostima podsticanja participativnosti u programima za profesionalno usavršavanje nastavnika osnovnih škola sa teritorije Republike Srbije pomoću informaciono komunikacionih tehnologija. U kvalitativnom istraživanju učestvovalo je dvadeset četiri nastavnika osnovnih škola čiji su obrazovna pripremljenost za korišćenje i odnos prema primeni informaciono komunikacionih tehnologija u sopstvenom profesionalnom usavršavanju posmatrani kroz prizmu dva modela profesionalnog usavršavanja nastavnika – modela zasnovanog na tradicionalnom korišćenju informaciono komunikacionih tehnologija i modela „umreženog profesionalnog usavršavanja”. Nalazi pokazuju da postoje prepreke u korišćenju modela „umreženog profesionalnog usavršavanja”, uzrokovane materijalno/tehničkom opremljenošću, diskontinuiranim programima i nedostatkom vremena, ali i snažno ispoljena zainteresovanost kod nastavnika koji su adekvatno osposobljeni za aktivnu participaciju u tom modelu i koji poseduju neophodnu materijalno/tehničku opremu.

Ključne reči: profesionalno usavršavanje nastavnika, informaciono komunikacione tehnologije, umreženo profesionalno usavršavanje, participativnost.

²⁸ Rad je nastao u okviru projekta Instituta za pedagogiju i andragogiju (Filozofski fakultet, Beograd) „Modeli procenjivanja i strategije unapređenja kvaliteta obrazovanja” (br. 179060), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

²⁹ E-mail: vera.radovic@uf.bg.ac.rs

³⁰ E-mail: ehbib@f.bg.ac.rs

³¹ E-mail: kovesni@f.bg.ac.rs; kovesni@gmail.com

Uvod

Iz savremene perspektive posmatrano, profesionalno usavršavanje nastavnika (PUN) zaposlenih u osnovnim školama predstavlja dinamičan razvojni proces koji je u stalnoj interakciji sa promenama u sistemu obrazovanja i zasnovan na participaciji učesnika. PUN predstavlja proces aktivne konstrukcije znanja u vaspitnoobrazovnom kontekstu. Više autora (Hanraets, Hulsebosch, & De Laat, 2011; Ovesni, Stanojević, Radović, 2019; Pettersson, & Olofsson, In Littlejohn et al., 2019; Popović, 2019) smatra da je neophodno da nastavnici koji posao obavljaju u digitalizovanom okruženju za profesionalno usavršavanje barem delimično koriste informaciono komunikacione tehnologije (IKT). U literaturi se izdvajaju dva bazična modela PUN u kome se koriste IKT – model zasnovan na tradicionalnom korišćenju IKT i model umreženog profesionalnog usavršavanja.

Model PUN zasnovan na tradicionalnom korišćenju IKT koji je kreiran za individualno učenje, sa redukovanim mogućnostima za interakciju sa drugim učesnicima (razmena informacija elektronskom poštom, sticanje znanja pomoću interaktivnih platformi i diskusionih foruma koji su u okviru njih razvijeni, webinar, web-okupljanja). Taj model retko uključuje strukturisane forme PUN, a aktivnosti koje se u njemu realizuju pripadaju domenu neformalnog obrazovanja i najčešće su ekstenzivnog karaktera (Despotović, 2016).

Model umreženog profesionalnog usavršavanja (koji se oslanja na lično okruženje za učenje /LOU/ i lične obrazovne mreže /LOM/) u kome je interakcija među učesnicima u procesu učenja veoma naglašena (kroz saradnju sa drugim učesnicima, sa moderatorom ili zajednicom uključenom u proces učenja). Taj model PUN zasnovan je na andragoškom shvatanju učenja zbog toga što naglašava participaciju u odlučivanju o izboru sadržaja i tempu učenja, sinhronizovanosti/asinhronizovanosti pristupa sadržajima učenja, te posebno samousmerenost nastavnika kao odraslog učenika. U tom modelu posebna pažnja pridaje se kritičkom promišljanju sadržaja, strategijama samoregulisanja i pune uključenosti u proces učenja (Jaldemark et al., prema: Littlejohn et al., 2019), kao i intrinzičkoj motivaciji za uključivanje u proces sopstvenog

profesionalnog usavršavanja, prilagođavanju aktivnosti PUN potrebama nastavnika, te aktivnom uključivanju nastavnika u sve faze PUN (Kamenarac, 2011). Za razliku od modela PUN zasnovanog na tradicionalnom korišćenju IKT, model umreženog profesionalnog usavršavanja je najčešće strukturisan, a može da ispoljava intenzivni ili ekstenzivni karakter.

Metodologija istraživanja

Predmet ovog deskriptivnog, kvalitativnog istraživanja bilo je podsticanje participativnosti u programima za profesionalno usavršavanje nastavnika zaposlenih u osnovnim školama pomoću informaciono komunikacionih tehnologija. U skladu sa predmetom, osnovni cilj bio je istraživanje mogućnosti podsticanja participativnosti u programima za PUN zaposlenih u osnovnim školama pomoću IKT.

Rad je fokusiran na dva osnovna pitanja koja su postavljena za potrebe ovog istraživanja: Kakva je obrazovna pripremljenost nastavnika osnovnih škola za korišćenje IKT-a u sopstvenom profesionalnom usavršavanju? Kakav je odnos nastavnika osnovnih škola prema primeni IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju?

U istraživanju je učestvovalo dvadeset četiri nastavnika osnovnih škola sa teritorije Republike Srbije. Dvanaest nastavnika radi i stanuje u Beogradu (BG), dok dvanaest nastavnika radi i stanuje u manjim gradovima (MG: Ljig, Brus, Aleksandrovac, Čačak, Pirot, Valjevo, Zrenjanin).

U prikupljanju podataka korišćen je strukturisani intervju. Intervjuisanje je trajalo u proseku od 20 do 30 minuta, obavljano je u prostorijama škole ili u prigodnom prostoru u neposrednoj blizini škole u kojoj su intervjuisani zaposleni. Sačinjeni su audio-zapisi svih intervjuova, koji su potom transkribovani. Intervjuisanima je garantovana anonimnost, tako da se njihova puna imena zamenjena slučajnim odabirom imena (sa liste objavljene na web-sajtu <http://roditelji.edukacija.rs/imena-za-decu/>). Transkripti intervjuova su podvrgnuti tematskoj analizi i tematskom grupisanju podataka. Kodiranje podataka obavljeno je u dva ciklusa pri čemu su u prvom ciklusu prikupljeni podaci grupisani u dve supkategorije:

- Obrazovna pripremljenost nastavnika osnovnih škola za korišćenje IKT-a u sopstvenom profesionalnom usavršavanju
- Odnos nastavnika osnovnih škola prema sopstvenom profesionalnom usavršavanju putem IKT.

U drugom ciklusu kodiranja dobijeni nalazi su klasifikovani, a potom je izvršena njihova prioritizacija, integrisanje, sintetisanje, apstrahovanje i konceptualizacija (Saldaña, 2015).

Rezultati istraživanja i diskusija

U okviru prve teme, koja se odnosi na obrazovnu pripremljenost nastavnika osnovnih škola za korišćenje IKT-a u sopstvenom profesionalnom usavršavanju izdvojile su se tri vrste narativa. Prva vrsta narativa (zastupljena kod 4 nastavnika) ukazuje na bazičnu obrazovnu pripremljenost za model PUN zasnovan na tradicionalnom korišćenju IKT. Nastavnici koriste samo elektronsku poštu za razmenu informacija sa kolegama, a o drugim oblicima PUN pomoću IKT nisu čak ni informisani:

Milica, 47 g., 23 g. Radnog staža, MG: „Iskreno, ne znam ni šta je to... Šta su na primer kolaborativni vebinari?“

Druga vrsta narativa (zastupljena kod 4 nastavnika) ukazuje na solidnu obrazovnu pripremljenost za model PUN zasnovan na tradicionalnom korišćenju IKT:

Gordana: 46 g., 24 g. Radnog staža, MG: „Nedovoljno sam obučena zbog nedostatka opreme. Postoji moje lično interesovanje pa se informišem preko interneta ili razmenjujem iskustva sa kolegama iz drugih škola u Srbiji.“

Treća vrsta narativa (zastupljena kod 16 nastavnika) pokazuje solidnu obrazovnu pripremljenost za model umreženog PUN:

Anđela, 51 g., 25 g. Radnog staža, BG: „U stručnom usavršavanju koristim informaciono-komunikacione tehnologije... kompletno sve resurse koje imam na internetu.“

Sandra, 55 g., 30 g. Radnog staža, MG: „Pohađala sam veliki broj seminara na kojima sam usavršavala svoje digitalne kompetencije. Kruna obuke jeste seminar upotrebe IKT alata u nastavi, platformi...“

Sve tri vrste narativa ravnomerno su zastupljene kod nastavnika osnovnih škola, bez obzira na mesto rada i stanovanja, godine starosti i dužinu radnog staža.

U okviru druge teme, koja obuhvata odnos nastavnika osnovnih škola prema primeni IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju izdvojilo se četiri vrste narativa, koji su varirali s obzirom na mesto rada i stanovanja. Prva vrsta narativa (zastupljena kod 6 nastavnika, samo u manjim gradovima) ukazuje na spremnost za primenu IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju, ali i izrazit nedostatak adekvatne opreme:

Željka, 47 g., 23 g. Radnog staža, MG: „Spremna sam da koristim informaciono-komunikacione tehnologije u sopstvenom usavršavanju... Naravno, kada bih prošla par dobrih seminara. Zašto da ne? Ali, jedino što posedujem je internet u učionici; do skoro nisam ni to imala...”

Gordana, 46 g., 24 g. Radnog staža, MG: „Ne mogu da zamislim u ovoj situaciji i u ovim uslovima u kojima mi trenutno radimo... Što se tiče računara, mi učitelji koristimo jedan, štampač i skener su nam takođe na raspolaganju i njih imamo po jedan, a tablete naravno nemamo.”

Druga vrsta narativa (s obzirom na mesto rada i stanovanja ravnomerno zastupljena kod 16 nastavnika) pokazuje da najviše nastavnika koji poseduju adekvatnu opremu izražava izrazitu spremnost za primenu IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju:

Zdravka, 39 g., 12 g. Radnog staža, MG: „Naravno da sam spremna, pohađala bih ih čak radije nego seminare gde moram da idem lično.”

Sandra, 55 g., 30 g. Radnog staža, MG: „Nova generacija učenika zahteva novi pristup nastavi. Motivisati učenike 21. Veka koji koriste IKT je izazov. To podrazumeva uspešno osposobljavanje za doživotno učenje.”

Treća vrsta narativa (zastupljena kod 2 nastavnika iz Beograda) ukazuje na nedostatak vremena za korišćenje IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju:

Branka, 50 g., 25 g. Radnog staža, BG: „Prisustvovala sam seminaru Primena IKT u nastavi... Verovatno u želji da naučimo što više, čuli smo mnogo informacija, ali pošto nismo uvežbali postupak primene brzo smo i zaboravili... Za takvo usavršavanje treba odvojiti dosta vremena posle završenog radnog dana i van radnog mesta i to mi ne odgovara.”

Četvrta vrsta narativa (s obzirom na mesto rada i stanovanja ravnomerno zastupljena kod 8 nastavnika) ukazuje na prisustvo skepticizma prema IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju:

Dušica, 43 g., 12 g. Radnog staža, BG: „Smatram da se sada na tome previše instistira i bojim se da će jednog dana škola morati da obezbedi tablet za svakog učenika i da će se sve odvijati putem tehnologije. Ne treba preterivati sa time. Sve to uzima lepotu rada sa decom”.

Zaključak

Istraživanje je ukazalo da uopšteno posmatrano, za obrazovnu nepripremljenost nastavnika za korišćenje IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju poseban značaj imaju neadekvatna materijalno/tehnička opremljenost osnovnih škola, posebno izražena u manjim gradovima, diskontinuiran i tradicionalan pristup realizaciji seminara o IKT, te nedostatak vremena za sopstveno profesionalno usavršavanje, koji je posebno primetan kod nastavnika u većem gradu. Osposobljenost za model PUN zasnovan na tradicionalnom korišćenju IKT prisutna je kod svih nastavnika obuhvaćenih istraživanjem, dok njihova osposobljenost za model umreženog PUN zavisi od dostupnosti informacija i programa kojima bi se nastavnici podstakli za njegovo korišćenje. Intenzivna participacija u programima za osposobljavanje za model umreženog PUN posebno se reflektuje na intenciju nastavnika da u njima aktivno učestvuju (što je posebno naglašeno u vinjetama koje opisuju iskustvo Sandre i Anđele), dok nedovoljna osposobljenost za korišćenje modela umreženog PUN podstiče otpor prema IKT u sopstvenom profesionalnom usavršavanju (što je posebno naglašeno u vinjetama koje opisuju iskustvo Branke i Dušice).

Dobijeni nalazi trasiraju su put za dalja metodološki kompleksnija proučavanja problema mogućnosti podsticanja participativnosti u programima za PUN zaposlenih u osnovnim školama pomoću IKT. Takođe, nalazi sprovedenog istraživanja ukazuju i na neophodnost intenzivnijeg investiranja u materijalno/tehničku opremljenost osnovnih škola i brižljivije pedagoški i andragoški osmišljeno kreiranje ekstenzivnih oblika osposobljavanja nastavnika za korišćenje modela umreženog PUN.

Literatura

- Despotović, M. (2016). *Obrazovanje odraslih na zapadnom Balkanu: jedan empirijski pogled*. Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih, DVV International.
- Floyd, J. & Fowler, J. R. (2009). *Survey research methods (4th ed.)*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Goodyear, P., Banks, S., Hodgson, V., & mcconnell, D. (2004). Research on networked learning: An overview. In P. Goodyear, S. Banks, V. Hodgson, & D. Mcconnell (Eds.), *Advances in research on networked learning* (pp. 1–9). London, GB: Springer.
- Hanraets, I., Hulsebosch, J., & De Laat, M. (2011). Experiences of pioneers facilitating teacher networks for professional development. *Educational Media International*, 48(2), 85–99. <https://doi.org/10.1080/09523987.2011.576513>
- Kamenarac, O. (2011). Profesionalni razvoj – lični konstrukt nastavnika. *Andragoške studije*, 2, 101–116.
- Littlejohn, A. Jaldemark, J., Vrieling-Teunter, E., & Nijland, F. (Eds.) (2019). *Networked professional learning: emerging and equitable discourses for professional development*. Cham, CH: Springer Nature Switzerland AG.
- Ovesni, K., Stanojević, J. i Radović, V. (2019). Informaciono-komunikacione tehnologije u usavršavanju nastavnika srednjih stručnih škola. *Inovacije u nastavi*, 32(3), 61–73. <https://doi.org/10.5937/inovacije1903061o>
- Popović, K. (2019). Nastavnik u globalnoj Agendi 2030 – Značaj, uloga i profesionalni razvoj. *Nastava i vaspitanje*, 68(2), 143–158. <https://doi.org/10.5937/nasvas1902143P>
- Saldaña, J. (2015). *The coding manual for qualitative researchers*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.018(082)(0.034.2)

371(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ научни скуп Сусрети педагога (2020 ; Београд)

Participacija u obrazovanju - pedagoški (p)ogledi [Elektronski izvor] :
zbornik radova / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, Filozofski fakultet
Univerziteta u Beogradu 24. i 25. januara 2020. ; [urednici Lidija Radulović ,
Vladeta Milin , Bojan Ljujić]. - Beograd : Filozofski fakultet Univerziteta, Institut
za pedagogiju i andragogiju : Pedagoško društvo Srbije, 2020 (Beograd :
Pedagoško društvo Srbije). - 1 USB fleš memorija : tekst

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog ekrana. - Napomene i
bibliografske reference uz radove. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-34-5 (IZPIA)

а) Васпитање -- Зборници б) Образовање -- Зборници

COBISS.SR-ID 282533132